

շարունակ հայհոյում այն տրամաբանութեամբ միայն, որ իր անձնական թշնամի Քամօ-ը նոյնպէս տառաւածարանութիւն ունիւրելու արաւան է ունեցել: Այսպիսով թշնամուն անյատակ հայհոյելու միջոց ունենալու համար պ. Մել. Ադ. անարդարացի կերպով մէջ է բերում իր խնդրի հետ կապ չունեցող կողմնակի անձանց և առանց փաստի նրանց էլ հայհոյում է: Այսչափ էլ մարդ կուրացած և տարուած կլինե՞ր կրքեց... Այս ինչ հակայական չափի կիրք է, որ խելակորոյս գրութեան է հասցրել հեղինակին: Գրքի սկզբից մինչև վերջը կրքեց կուրացած, չի բաւականանում անասելի հայհոյանքներ տալուց, այլ և շարունակ թքում է... և այնչափ շատ է թքում, որ կարծէք թքարան լինի: Ձբաւականանալով գորանով կիրքը այնտեղ է հասցնում պ Վ. Մել. Ադ.-ին, որ ուզում է իր թշնամուն «աչքի տակից արիկ հանել»: Մարդ մնում է շեւարած, թէ այսչափ կրքի տէրը կարճ է խելացի վայրկաններ ունենալ: Նահատակելով Ձեզ, կարգում էք մի կերպ այդ մեծ աղբակոյտը, աչքի էք անցնում այս հսկայ 276 երեսանոց անկապ ցնդարանութիւնների ժողովածուն, տեսնելու թէ ո՞ր կհասնի սրա վերջը, և գալիս էք այն եզրակացութեան, թէ գործ ունիւր իրօք ցնորված մի «պասկվիլեանաի» հետ և Ձեր առաջ ընկած է «խելագարի յիշատակարանը»... Ընթերցողի մաքով ակամայ այն միտքն է անցնում, թէ այս գրքի հեղինակի տեղը գուցէ գժանոյն է, բայց ոչ գրական ասպարէզը:

Յովհաննէս Թադէոսեան

1. Начальная Русская хрестоматія для Армянъ. 1-ая книжка դասաւանդութեան բացատրութիւններով. աշխ. Սեդրաք Մանգինեան, Թիֆլիզ. 1907, Հրատ. Գուտենբերգի. Գինն է 55 կ.

2. Նոյնը 2-ая книжка, Թիֆլիս, 1907 Հրատ. Բազումայ Հայոց կուլտուրական միութեան. Գինն է 75 կ.

Ռուսաց լեզուի այս երկու դասագրքերն էլ նորութիւն են մեր մանկավարժական աշխարհում: Պարոն Ս. Մանգինեանցը, մեր մանկավարժութեան հիմնադիրներից մէկը, այս դասագրքերով լրացնում է այն մեծ պահասը, որ դարձի է եղել իւրաքանչիւր փոքր ի շատէ բարեխիղճ և իւր կոչումն ըմբռնող ուսուցչի համար: Հայ դպրոցներին մինչև այժմ պակասում էր ռուսաց լեզուի դասաւանդութեան մի ձեռնարկ, որ համապատասխան լինէր մանկավարժական տարրական պահանջներին: Հայ դպրոցները ողողել են մեր մանուկների զարգացման համար անհամապատասխան ռուսաց դպրոցների կամ միջադ-

գային դադարեցրեցին թխուած դատադրքերը, որ մանկավար-
ժական տեսակէտով աքսուրդ են: Մանկավարժութեան տար-
րական պահանջներէց մէկն է մայրենի լեզուն հիմք դարձնել
օտար լեզուի ուսուցման համար և ծանօթից անծանօթն անց-
նել: Իսկ մի դատադիրը, որ կազմուած է միայն ռուս մանկան
համար, այս պահանջին լրումն տալ չի կարող, առաւել ևս
անյարիր պէտք է համարել, երբ դատադիրը կազմուած է հայ,
վրացի և թուրք մանուկների համար միայնդամայն:

Պ. Մանգինեանցը իւր վերոյիշեալ դատադրքերով դաշիս
է խորտակելու մեր մէջ անբապեաող դարձած մանկավարժա-
կան այդ հիմնական ռիտը: Ռուսած լեզուի դատադիրքն էլ իւր
հայացի ընոյթը պիտի ունենայ հայ մանկան աշխարհայեացքի
համապատասխան և նորա ուսուցումն էլ պիտի հիմնուի մայ-
րենի լեզուի վրայ: Հեղինակը բառական կամ նիւթական թար-
գմանութեան փոխարէն, որով տաղտկալի էր դառնում դատա-
ւանդութիւնը, առաջարկում է իմաստի. հայացի թարգմանու-
թեան եղանակը: Գորանով նա մի մեծ շարքի դէմ է մաքա-
ռում, որը խոր արմատներ է ձգել մեր մէջ ի վնաս մայրենի
լեզուի մաքրութեան և կենդանութեան: Մեր արդի լեզուի
խճողումն ու օտարաբանութեան բազմաթիւ երեւոյթները մա-
սամբ հետեանք է բառացի թարգմանութեան մեթոդի: Բառ
առ բառ թարգմանելով և ռուսերէնի դատաւարութեան հա-
մաձայն, մանուկը հետզհետէ ընտելանում է դորան, առանց
կարող լինելու գանազանել մայրենի լեզուի ինքնուրոյն յատ-
կութիւնները: Իսկ ինչ մանկական հասակից է իւրացրած,
դժուար է արդէն արմատախիլ անել ապագայում: Պ. Մանգի-
նեանցը իւր դատադրքից իրաւամբ դուրս է վանել բառարանն
ու ֆրագալօգիան. մեռած գրքի փոխարէն ուսուցչի կենդանի
լեզուն ու բացատրութիւնը պիտի ընեն, աչքից աւելի աշա-
կերտի լսողութիւնը պիտի վարժուի օտար լեզուի ուսուցման
ժամանակ, ինչպէս այդ ընտելանաբար կատարուում է ընտանիքում
մայրենի լեզուի վերաբերութեամբ: Հեղինակը պահանջում է կա-
նոնի ենթարկել նաև բանաւոր, գրաւոր և ընթերցանութեան
վարժութիւնները և ոչ թէ պատահականութեան թողնել, ինչ-
պէս յաճախ լինում է մեր դպրոցներում: Ահա այն գլխաւոր
սկզբունքները, որ հեղինակը բացատրում է Ա. գրքի յառաջա-
բանում և որով ղեկավարուեալ է իւր դատադրքերը կազմելիս:

Նա ընտրել է ռուսաց գրականութիւնից զեղարուեստա-
կան արժէք ունեցող գրութիւններ և նոցա դէմ գրել հայացի
թարգմանութիւնը հայ բանաստեղծների ձեռքով կամ նման

բովանդակութեամբ մի բան հայոց գրականութիւնից: Այսպիսով ուսուցչին դիւրութիւն է ընծայուած ծանօթից անծանօթին անցնելու, մայրենի լեզուն և աշխարհայեացքը հիմք դարձնելու նոր շէնքի կառուցման համար և աշակերտին վարժեցնելու ազատ թարգմանութեան: Առաջին դրքի վերջում պ. Մանգինեանցը գրել է նաև իւր առաջարկած սկզբունքներով դասաւանդութեան մի շաւիղ. Сказка о царѣ Салтанѣ հատուածը դասերի է բաժանել և գործնականապէս ցոյց տուել դասաւանդութեան եղանակը: Այդ մասը ուսուցիչների համար պարզ ցուցումներ է տալիս, թէ ինչպէս պէտք է ընթանայ ռուսերէնի ուսումը հայ դպրոցներում: Երկրորդ գիրքը այդ բացատրութիւնները չունի, հեղինակը խոստանում է հրատարակել ապագայում: Այս գրքում «հայ աշխարհայեցողութիւնն ու ըուն ռուսաց լաւագոյն ստեղծագործութիւնը» զուգակցուած են աւելի յաջող կերպով: Գործնական տեսակէտով զնահատելի է նոյնպէս, որ «Տարաս Բուլբան», որ մանուկների ուսումնասիրութեան գլխաւոր հատուածն է, տպուած է խոշոր տառերով:

Խորհուրդ կ'տալինք մեր ուսուցիչներին լաւ ուսումնասիրել պ. Մանգինեանցի այս դասագրքերը, որպէս զի անձամբ համոզուին, թէ պէտք է վերջապէս մեր դպրոցներից իսպառվանել հին, հակամանկավարժական մեթոդով և հայ մանուկների աշխարհայեցողութեան անհամապատասխան ձեռնարկները և փոխարինել լեզուի կենդանի ուսուցման եղանակով: Ա. Գիրքը կազմուած է երրորդ նախալրթարանի համար, ուր ըստ նոր ծրագրի պէտք է սկսուի ռուսերէնի ուսուցումը, իսկ Բ. Գիրքը Ա. դասարանի:

Գ.